

7. Conclusie

In deze bundel werd onderzocht in hoeverre in het vak Nederlands, zoals dat anno 1999 werd onderwezen in het Vlaamse en Nederlandse secundair resp. voortgezet onderwijs, aandacht besteed werd aan uitspraak. De voornaamste resultaten worden hier nog eens samengevat.

Bij de term 'uitspraakonderwijs' denken velen wellicht spontaan aan de verwerving van een standaarduitspraak, meestal geïnterpreteerd als de 'zuivering' van de uitspraak via woordrijtjes van het type *bos, los, mos, klos* en zinnen van het kaliber *De leielandschappen van Saverijs zijn kleurrijke schilderijen*.⁶⁵ Anno 1999 bleek de leraar Nederlands echter niet meer de beruchte dompteur te zijn die voortdurend de dialectische klanken van zijn leerlingen op de korrel nam. Hoofdstuk 3 liet zien dat uitspraakzuiverheid voor leraren Nederlands niet onbelangrijk was. Van groter belang vonden ze echter een heldere formulering van de boodschap en algemene verstaanbaarheid. De Vlaamse leerkrachten bleken de verwerving van een standaardtalige uitspraak wel belangrijker te vinden dan hun Nederlandse collega's. Mogelijk heeft dit o.a. te maken met het feit dat de dialecten in Vlaanderen nog sterker staan dan in Nederland. Als er minder dialectklanken te horen zijn, zijn er vanzelf minder dialectische 'onzuiverheden' waar aandacht aan besteed kan worden. Verder kregen de Vlaamse leraren tijdens hun opleiding meer uitspraaktraining dan hun Nederlandse collega's. Wie tijdens zijn studie geregeld te horen kreeg dat hij op zijn uitspraak moest letten, is later wellicht kritischer ten opzichte van de uitspraak van zijn leerlingen dan iemand die nooit van het bestaan van uitspraaknormen heeft gehoord.

In hoofdstuk 4 werden de eindtermen en leerplannen voor het vak Nederlands onder de loep genomen. Als er in Nederlandse eindtermen en leerplannen aandacht besteed werd aan uitspraak, dan alleen aan technische aspecten als articulatie, tempo en volume. In de Vlaamse eindtermen en ontwikkelingsdoelen was er geen aandacht voor spreektechniek. Wel werd erop gedrukt dat leerlingen in 'gepaste situaties' bereid moeten zijn om 'Algemeen Nederlands' te spreken. In de Vlaamse leerplannen werden zowel standaardtalige als technische aspecten van uitspraak genoemd. In alle onderwijsnetten werden expliciete uitspraakoefeningen voorgeschreven voor de B-stroom. Alleen de (veelal wat oudere) leerplannen van het Gemeenschapsonderwijs gaven voor alle graden het advies om uitspraakoefeningen in te lassen, gericht op de verwerving van een zuivere uitspraak. In de leerplannen van de andere netten waren nauwelijks aanbevelingen te vinden in verband met dit soort oefeningen. Wel werden hier en daar technische uitspraakaspecten vermeld bij de doelstellingen van spreek- en leesvaardigheid en bij expressie.

Als leraren Nederlands in hun lessen toch nog op klankzuiverheid wilden oefenen, dan konden ze daarvoor nauwelijks nog terecht in het gewone

---

⁶⁵ Het voorbeeld is ontleend aan Van Roey & Frateur (1981:34).

schoolboek (hoofdstuk 5). Geen enkele Nederlandse methode bevatte uitspraak oefeningen, en ook de meeste Vlaamse schoolboeken voorzagen niet in expliciete drills om specifieke klanken te oefenen. Wel was er ruimschoots aandacht voor technische aspecten van uitspraak zoals volume, articulatie en tempo, bijvoorbeeld in beoordelingsschema's. De meeste aanwijzingen werden gegeven naar aanleiding van een spreekopdracht. Bij monologen (bv. voorlezen, spreekbeurt) werd meer op de uitspraak gelet dan bij polylogen (bv. discussie, debat).

Hoofdstuk 6 nuanceerde tot op zekere hoogte het beeld van de leerkracht Nederlands als prototypische standaardtaalspreker. Ten eerste: de meeste Vlaamse leerkrachten en heel wat leraren uit het noorden en het zuiden van Nederland zijn niet in de standaardtaal opgevoed. Leraren Nederlands vervullen wel een voorbeeldfunctie als het gaat om zuivere uitspraak, maar velen van hen bleken die standaardtaal dus niet van huis uit te beheersen. Ten tweede: anno 1999 sprak slechts een minderheid van de Vlaamse en de Nederlands-Limburgse leerkrachten in huiselijke kring standaardtaal. Met andere woorden: in hun functie van leraar waren het inderdaad prototypische standaardtaalsprekers, maar het Standaardnederlands voelde niet voor iedereen vertrouwd genoeg om ook thuis die variëteit te gebruiken.

Het huidige taalonderwijs is in de eerste plaats gericht op de training van vaardigheden. Zo realistisch mogelijke taaltaken moeten ervoor zorgen dat leerlingen in allerlei situaties hun communicatieve doel kunnen bereiken (cf. hoofdstuk 3). In de eindtermen, kerndoelen en leerplannen die anno 1999 het profiel van de lessen Nederlands bepaalden, werd er voortdurend op gewezen dat sprekers hun taalgebruik moeten aanpassen aan het doel dat ze willen bereiken, de situatie waarin ze verkeren en het publiek voor wie ze spreken of schrijven. Ook werd het belang benadrukt van inzicht in registers, situationele, sociale en regionale variatie. Tegelijk werd beklemtoond dat leerlingen kritisch na moeten denken over taal(variatie) en taalgebruik. Deze aanpak zou op termijn wel eens belangrijke implicaties kunnen hebben voor de uitspraak van het Standaardnederlands. Wie kritisch nadenkt over taal, acht zichzelf na een tijdje waarschijnlijk ook capabel genoeg om zelf te oordelen of bepaalde taalvarianten geschikt zijn voor een bepaalde situatie. Het zal dan ook steeds moeilijker worden om leerlingen te bewegen tot uitspraaktraining als ze daar zelf de zin niet van inzien. Wie het belangrijk vindt dat leerlingen een dialectvrije uitspraak verwerven, zal met argumenten en concrete voorbeelden moet aantonen waarom kennis en gebruik van de standaardtaal noodzakelijk is.